

DAYĀNANDA SARASVATĪ VE SATYĀRTH PRAKĀṢAḤ

Beyza Aybike DEVECİ*

Öz

Tarihi çok eskilere dayanan Hinduizm dünyanın en eski dinlerinden biri olma özelliğine sahiptir. Hinduizm, zaman içinde gerek yeni görüş ve uygulamalarla gerekse de Hristiyanlık ve İslam gibi semavî dinlerin yayılmasıyla bazı değişimler göstermiştir. Özellikle Babür devletinin çöküşü ile birlikte Hinduizm içinden bazı hareketler ortaya çıkar. Raca Ram Mohan Roy, Mahadev Govind Ranede, Svami Vivekananada gibi kişilerin önderliğinde gelişen bu hareketler dinin özüne dönmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu kişilerden biri de Dayānanda Sarasvatī'dir. Vedaların doğruluğunu ve kutsallığını kabul eden Dayānanda Sarasvatī Hinduizm'deki birçok yaygın inançları kabul etmemiş ve kendi mesajını yaymaya çalışmıştır. Bunun için 1875'te Ārya Samāc hareketini kurmuş ve Hindistan'ın pek çok yerinde etkili olmuştur. Kendi düşüncelerini anlatan pek çok kitap kaleme almıştır. Ayrıca münazara bildirimleri ve mektupları da vardır. En önemli eseri ise Satyārth Prakāṣaḥ'tır. Eserin son üç bölümü farklı inançları karşılaştırmalı incelemesi ve eleştirmesi açısından oldukça önemlidir. Bu makalede genel hatlarıyla Dayānanda Sarasvatī ve Satyārth Prakāṣaḥ'ı hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ārya Samāc
Dayānanda Sarasvatī
Hinduizm
Satyārth Prakāṣaḥ

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20.05.2021

Kabul Tarihi: 01.06.2021

E-Yayın Tarihi: 25.06.2021

DAYĀNANDA SARASVATĪ AND SATYĀRTH PRAKĀṢAḤ

Abstract

Hinduism which history goes back a long way, has the distinction of being one of the oldest religions in the world. In this religion, various views and practices emerged over time, as well as undergoing some changes with the influence of external religions such as Islam and Christianity. Especially with the collapse of the Mughal state, some movements emerge from within Hinduism. These movements, which developed under the leadership of people such as Raja Ram Mohan Roy, Mahadev Govind Ranede, and Svami Vivekananada, argued that religion should return to its essence. One of these people is Dayānanda Sarasvatī. Daynanda Sarasvatī, who accepted the truth and holiness of the Vedas, did not accept many common beliefs in Hinduism and tried to spread his own message and It has been effective in many parts of India. For this, he founded the Ārya Samāc movement in 1875. In addition, he has written many books describing his own thoughts. There are also debating notices and letters. His most important work is Satyārth Prakāṣaḥ. The last three parts of the work are very important in terms of comparative analysis and criticism of different beliefs. In this article, general information will be given about Dayānanda Sarasvatī and Satyārth Prakāṣaḥ.

Keywords

Ārya Samāc
Dayānanda Sarasvatī
Hinduism
Satyārth Prakāṣaḥ

Article Info

Research Article

Received: 20.05.2021

Accepted: 01.06.2021

Online Published: 25.06.2021

GİRİŞ

Tarihi süreç içerisinde insanoğlunun avcı toplayıcı toplumdaki yavaş yavaş önce yarı göçebe daha sonra da yerleşik hayata geçmesi ile birlikte çeşitli topluluklar oluşmaya başladı. Bu topluluklar zaman içerisinde büyüyerek kendilerine has sistemlerini, kültürlerini oluşturdu. Söz konusu yapıların bazıları başka toplumları da etkilemeye devam eder. Hint alt kıtasında ortaya çıkan Hint medeniyeti de bunlardan birisidir. Yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde burada yaşayan halkın yerleşik bir hayat sürdürdüğü, şehirleşmenin ve mimarinin gelişmiş olduğu, bereket kültürünün ve onunla bağlantılı tanrıça inancının benimsendiği anlaşılır. Ancak milattan önce yaklaşık iki binlerin ortasında bölgeye gelen avcı-toplayıcı ve ataerkil Āriler ile birlikte bölgenin siyasi ve sosyal yapısında, kültüründe ve dini anlayışında değişimler meydana gelir. Zamanla Āriler ile burada yaşayan yerli halk Dravidlerin kaynaşması sonucunda ortak bir dini yapı ortaya çıkar. Farklı kültürel ve dinî öğeleri oluşturan bu ortak yapı zamanla Hinduizm olarak adlandırılır. Bu dinî inanç anlayış ve kültürde ayinler özellikle *agnihotra* (ateşe kurban töreni) ve *aşvamedha* (at kurban töreni) gibi kurban törenleri kurtuluş ve dünyevi istekleri için birer araç olmaktan çıkıp amaç haline gelir. Din adamları tarafından kutsal metin dili Sanskrit'in tekelleştirilmesi, halk tarafından öğrenilmesi ve konuşulmasının yasaklanması toplumda var olan sınıflaşmada *brahman* kastının daha belirginleşmesinde etkili olur. Böyle bir ortamda *saṃhita* adı verilen dini metinler oluşmaya başlar. Ancak MÖ 6. yüzyılda Buddha ve Mahavira önderliğinde daha sonra birer dine dönüşecek iki dini akım ortaya çıkar. Bu iki akım toplumdaki sınıflaşmaya özellikle de din adamlarının otoritesine karşı çıkar, dinin özünü dönmeyi savunur ve insanlığı acıdan kurtarmayı hedefler.

Hinduizm içerisinde bazı doktrinlere karşı olarak yeni dini sistemler oluşurken dine farklı yorumlar getiren Vişṇuculuk, Şivacılık, Şaktacılık gibi mezheplerin temelleri yavaş yavaş oluşmaya başlar. Bu mezhepler bir yandan kendi dinlerini, Buddhizm ve Jainizm gibi heretik gördükleri oluşumlardan korumaya çalışırken diğer yandan başta ana tanrıça kültü, adanma, yoga, tantra gibi kökeni çok eskilere dayanan düşünce ve inançlarını kendi dini inanç ve öğretileri ile birlikte dönemin sosyo-kültürel yapısına göre yorumlamaya çalışır. Hint alt kıtasında meydana gelen siyasi değişiklikler de bahsedilen dini geleneği ve düşünceyi etkiler. Nitekim başta Samanoğulları (874-999) olmak üzere Gazneliler (963-1186), Gurlular (879-1215) ve Babür İmparatorluğu (1526-1857) ile İslam, Hint topraklarına girmeye ve burada etkin olmaya başlar. 9.-16. yüzyıllar arasından tebliğ amaçlı birçok sofi ve derviş Arabistan'dan, Irak'tan, Suriye'den, Semerkant'tan ve Buhara'dan Hindistan'a gelmesi ile Nakşibendi, Kadiri, Çiştî, Sühreverdi gibi önemli tarikatlar ortaya çıkar. Bu tarikatlar İslam'ın Hindistan'da yayılmasında etkin bir rol oynar. Hinduizm'in tekrardan başka bir kültür ve din ile etkileşim içerisine girmesi ile mezhepler içinde yeni dini görüşler ve yorumlar ortaya çıkar. Örneğin Güney Hindistan'da *bhakti* düşüncesi ortaya çıkar. Bu düşünce Nāyanmār ve Ālvār olarak adlandırılan ermişlerin farklı tanrılara yerel dillerde adanma şarkıları söyleyerek seyahat etmesiyle, soyut ve tek bir tanrı inancı düşüncelerini anlatmasıyla, kast sistemine ve ritüellere karşı durması ile yaygınlaşır. Zamanla bahsedilen ermişlerin gezileri ile *bhakti* düşüncesi

kuzey Hindistan'a yayılır. Burada Vişnuculuk içinde ağırlık kazanır. Bir diğer düşünce ise Buddhizm, Şivacılık ve Yoga geleneğindeki düşünceleri birleştiren Nath'tır. Bu düşünce Tanrı Şiva'yı ilk guru olarak kabul eden hareketin kurucusu 10. yüzyılın başında yaşamış olan Matsyendranāth tarafından ortaya konulur. Bu geleneğin en büyük temsilcisi de Goraknāth'tır. Münzevi hayata önem veren Nath geleneği kast sistemini reddetmesinden dolayı *parya* olarak adlandırılan kast dışı kimseler tarafından benimsenir. Tüm bunlarla birlikte İslam'ın, Nath ve Sant düşüncesinin etkisi ile Hint topraklarında Gurmat olarak isimlendirilen yeni bir dini sistem ortaya çıkar.

Babür Devleti'nin çöküşü, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin ticaretin yanında Hint siyasi hayatında ağırlık kazanması ile birlikte Hint toplumunda ve dini hayatında birtakım değişimler yaşanır. Temelini coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketlerinin oluşturduğu aydınlanma ve sanayi devrimi ile hız kazanan dinî, siyasî, sosyal ve kültürel alandaki değişimler de Hint toplumunu ve Hindu dini geleneğini etkiler. Bunun sonucunda 17.-18. yüzyıldan günümüze kadar devam eden Hindu dininde reform hareketleri başlar. Bu dönemde Raca Ram Mohan Roy (1772-1833) önderliğinde Brahmā Samac, Mahadev Govind Ranede (1842-1901) tarafından Prartana Sama, Svami Vivekananda öncülüğünde Rama Krishna Misyon Hareketi ve Dayānanda Sarasvatī'nin liderliğinde Ārya Samāc hareketi kurulur. Bu hareketlerden Ārya Samāc bir başka ifade ile Hinduizm'in arkaik inancı olarak bilinen MÖ 1500'lerde ortaya çıkan Veda dinine dönmeyi amaçlamaktadır. MÖ. 6. yüzyıldan sonra ortaya çıkan Hinduizm ise, eski inanışları ret etmeyip Vedizm ve Brahmanizm inanışlarındaki tüm olgularla birlikte kutsal kitapları da kabul ederek yeni tanrı üçlemesiyle Hinduizm dini ortaya çıkmıştır. İşte bu hareketler ile, tamamen geriye dönüş olan Vedizmin kutsal kitapları olan Vedaları savunarak Hinduizm'inde özünü bulması amaçlanmış olduğu düşünülmektedir. Diğer dinleri özellikle de İslam'ı ve Hristiyanlığı en büyük tehdit olarak gören bu hareket din değiştiren Hinduların tekrar dinlerine dönmeleri için Şuddhi (arınma, temizlenme) adı altında sosyo-politik akım başlatması açısından oldukça önemlidir.¹ 18. ve 19. yüzyılda ortaya Hindu dini geleneği içinde çıkan bu reform hareketleri ile ilgili ülkemizde gerek doktora gerek makalede olarak çeşitli akademik çalışmalar yapılmaktadır. Bununla birlikte Sevan Nişayan ve Can Başkent Dayānanda Sarasvatī'nin Satyārth Prakāṣaḥ eserinin son bölümünün bir kısmını çevirir ve kendi yorumları ile birlikte okuyucuya sunar. Bizde aşağıda hem Hint alanında çalışma yapmak isteyen kişilere Dayānanda Sarasvatī'nin hayatı ve kurmuş olduğu hareketi hakkında genel bir malumat sunmak hem de bir tür reddiye olarak ele alınabilecek Dayānanda Sarasvatī en önemli eserleri Satyārth Prakāṣaḥ hakkında bilgi verilecektir.

1. Dayānanda Sarasvatī (1824-1883)

Asıl adı Dayaram Mula Şankar olan Dayānanda Sarasvatī 1824'te günümüz Gucarat eyaletinin Morbi bölgesinde küçük bir kasabada dindar *brāhmaṇ* bir ailede doğar. Babası

¹ Ārya Samāc hareketinin Müslümanlarla olan ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Chundunnummal Muhammad, "Bir Hindu Akımı olan Arya Samaj ile Müslümanlar Arasındaki Dinî Diyalog ve Tartışmalar", Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya, 2019.

toprak sahibi bir *brāhmaṇ*, gelir toplayıcısı ve mütedeyyin bir Şivacı'dır. Dayānanda sekiz yaşında Veda eğitimi alması için kabul töreni onaylanır; Sanskr̥t ve Vedaları öğrenmeye başlar. Babası onun iyi bir Şiva inancını olmasını ister. Ancak o, bir gün tapınakta Şivaliṅganın üzerinde bir farenin oynadığını, onun kutsallığını bozduğunu, ona sunulan tatlıları ve meyveleri döktüğünü görür. İnancı sarsılan Dayānanda böyle bir şeyin nasıl olabileceğini, en yüce varlığın kendini neden koruyamadığını düşünmeye, kendini daha fazla okumaya ve araştırmaya yönelir. Önce kardeşinin birkaç yıl sonra da sevgili amcasının ölümü onu derinden etkiler. O, yaşadığı bu acı ile dünya hayatının geçiciliğini öğrenir ve gezgin olmak için evden kaçır. Genç dilenci Dayānanda 1847 *sanyās* derecesine törenle kabul edilmeden önce Upaniṣad'ın monistik felsefesini birkaç hoca ile okur. On üç yıl gezgin hayatından sonra o 1860'ta guru olarak kabul ettiği Sanskr̥t dil bilgisi uzmanı Viracānand (1779-1868) ile çalışmak için Mathura'ya yerleşir. O burada ondan Sanskr̥t dil bilgisi eğitimi alır, r̥şiler tarafından oluşturulan Vedaların tek gerçek metinler olduğunu öğrenerek Viracānand'dan bu metinlerin hakikati konusunda bilgi edinir. Dayānanda 1863'te gurusundan öğrendiği mesajları yaymak için Mathura'dan ayrılır.

1863-1973 yılları arasında Dayānanda zamanın çoğunu çeşitli Hindu toplulukların temsilcileri ve tartışma konusu olan mezhep *paṇḍit*lerin toplandığı Ganga nehri boyunca – günümüz Batı Uttar Pradeş eyaleti- yer alan küçük şehirlerde geçirir. Burada edindiği tecrübeler neticesinde heykel tapımı hakkındaki şüphelerini onaylar ve onun sadece Viṣṇucuları değil formsuz Şiva tapınıncılarını bile içine alan tüm Hindu mezhep geleneklerini reddetmesine neden olur. O, mezhepçilik ve kast yerine monoteizmi ve Veda ahlakını temel alan tek bir Hinduizm'i savunur. Bu dönem boyunca Dayānanda bir yogin gibi peştamal giymeye, vücuduna kül sürmeye ve tartışmalarını Sanskr̥t dilinde yapmaya devam eder. Bu nedenle onun mesajı savunduğu görüşlerin karşısında olan daha katı Ortodoks Hindular ile sınırlı kalır. O, 1873'te Brāhma Samāc hareketinin önde gelen kişilerinden Devendranāth Takur/Tagor'un (1844-1884) misafiri olarak dört ay Kolkātā'da kalır. Dayānanda burada Brāhma Samāc hareketinin sözcüsü Keṣvaçandra Sen (1838-1884) ile dini konular ve batılı Hindu entellektüeller hakkında tartışır. Ayrıca o burada Brāhma Samāc hareketinin etkisini görür, onların eğitim programlarını, konferanslarını, yayınlarını öğrenir. Kendi görüşlerinin kabulü için Keṣvaçandra Sen'den Peştuca ve Sanskr̥t dilinde tartışmayı terk etmesi gerektiği tavsiyeleri alır. Dayānanda değişmeyen mesajı fakat daha kapsamlı bakış açısı, yeni görünümü ve Hindī anlatımı, yazımı ile kendisini dinleyecek bir grup arar. O böyle bir topluluğu Ārya Samāc'ı kurduğu Bombay'da bulur. Ancak topluluğun dönüm noktası yükselen tüccar sınıfının olduğu, Hıristiyan misyoner hareketine karşı Hinduizm'i savunan Pencap olur. O, önemli doktrinlerini Satyārth Prakāṣaḥ isimli eserinde toplar. Dayānanda 1883'te Codhpur'da ölür (Garg, 1984:1-98; Hopkins, 2005: 2226-2227; Klostermaier, 2003: 56,57; Salmond, 2004: 65-70).

Dayānanda'nın görüşleri genel olarak dokuz ana başlık altında toplanabilir.

- a. İnsanoğlu her zaman doğru kabul ettiği evrensel ve kucaklayıcı ilkelere dayanan dine inanır.
- b. Dört Veda'nın Tanrı'nın kelamı olduğuna inanır. Samhita olarak da bilinen ve hatadan yoksun olan bu eserler kendi içlerinde bir otoritedir. Otoritelerini sürdürmek için herhangi bir kitaba ihtiyaçları yoktur. Brāhmaṇalar, altı Vedanga, altı Upanga, dört Veda ve bin yüz yirmi yedi Şakta Veda metinlerinin yorumudur. Bu nedenle Dayānanda onları özellik konusunda Vedalara bağlı eserler olarak görür. O bu eserleri Veda öğretileri ile uyumlu olduğu müddetçe otorite kabul eder, Vedalara aykırı olan kısımlarını ise reddeder. Bunların dışında kalan eserleri ise tanımaz.
- c. En yüce gerçek brahma'dır. Parātman olarak da adlandırılan bu gerçek *sat* (varlık), *çit* (bilinç), *ānand* (brahma ve atmanın birleşmesi sonucu oluşan mutluluk) olarak her yerdedir. O, şekilsizdir, sonsuzdur, her şeye kadirdir, merhametlidir, evreni yaratan, devam ettiren yok edendir. Tanrı'nın ve ruhun doğası, sıfatları ve özellikleri farklı olduğundan iki ayrı varlıktır. Ancak onlar birbiriyle bağlantılı olup birbirlerinden ayrılmazlar. Kurtuluş acıdan ve kederden ruhun kurtulmasıdır.
- d. *Dharma* kelime, eylemde, düşüncede doğruluk ve benzer erdemlerin birlikte olduğu eşitlikçi adalet uygulamasıdır. Haklı olarak edinilen refah *artha*'yı, kurallara aykırı kazanılan refah *anartha*'yı oluşturur. Sınıf ve düzen kişinin yapmış olduğu erdem ve erdemsizlikle belirlenir.
- e. Devapūcā bilge ve bilgili olana, kişinin babasına, annesine, hocasına, adil bir hükümdara, sadık eşlere saygı göstermekten ibarettir. Hac sefalet okyanusunu geçme anlamına gelir. Bilge ve iyi toplum geliştirmeden, doğru bilgin edinmeden, doğru uygulamadan oluşur. Ölülere ve hareketsiz nesnelere tapılmaz. Sözde kutsal kabul edilen yerlere ve sulara hac yapılmaz.
- f. Doğum, ruh ve beden birliği ölüm ise bu bağın çözülmesidir.
- g. Ruhun dünyevi esaretinin nedeni cehalettir. Bu cehalet insanı Tanrı dışındaki nesnelere tapmaya sevk eder. Kurtuluşun anlamı tanrıya tapınmak, doğru eylemlerin yapılması, *brahmaçaryan*ın uygulamaları ile doğru bilginin kazanılmasıdır. Tanrıya ibadet *stuti* (hamd), *prārthanā* (en yüksek bilgiyi ve diğer lütufları vermesi için tanrıya yalvarma) ve *upāsana* (yoga pratikleri ile kalpte tanrının varlığını hissetme) şeklinde üç aşamadan oluşur.
- h. *Samskaralar* ölü yakma töreni dışında kişinin fiziksel, zihinsel, ruhsal gelişimine katkıda bulunan ritüeller olup on altı tanedir. Bunların yapılış sürelerine ve kurallarına riayet etmek zorunludur.

Soylu kişiler Aryan hilekârlar, dolandırıcılar Dasyu olarak adlandırılır. Bu ülke yaratılışın başlangıcından beri Aryanların yaşadığı yer olduğundan Aryāvarta olarak isimlendirilir (Garg, 1984: 116-118, Sharma, 1912: 63-75; Rai, 1915: 81-91).

2. Ārya Samāc

Geleneksel Hindu inancını Hindistan halkına göstermeye ve açıklamaya çalışan Dayānanda Sanksṛt dil bilgisini öğretir, Vedanta, Gītā gibi önemli Hindu kutsal kitapları okutur. Gittiği şehirlerdeki Brāhmaṇlarla ve Hristiyanlarla dinî konularla tartışmalar yapar. Daha sonra Dayānanda görüşlerinin pratik bir biçimde yer almasını ister ve bu amaç doğrultusunda 1875 yılında Bombay’da benzer ilkeleri ve görüşleri benimseyen çağdaş Prarthana Samāc ile ortak hareket eder ve Ārya Samāc olarak bilinen dinamik bir organizasyon kurar. Ancak dönemin ve bölgenin siyasi şartlarından dolayı bu hareket kısa bir süre sonra dağılmak zorunda kalır. Tüm aksiliklere rağmen harekete çok sayıda kişi katılır. Panachand Anadaci Parekh Dayānanda ile istişare ederek hareketin kurallarını yeniden yazar. Sonunda 10 Nisan 1875’te resmi olarak açılır (Konow-Tuxen, 1949: 198-199; Upadhyaya, 1940: 30-31; J.T.F, 1960: 134-135). Dayānanda Sarasvatī Ārya Topluluğu veya Soylu Topluluk olarak çevirebileceğimiz bu hareket ile Vedaların gerçeğini ortaya koyar ve yaymaya çalışır. Dayānanda’nın halka açık yaptığı konuşma ve münazaralarda hareket hızla yayılır. Bu topluluğu kurana kadar Sarasvatī düşünceleri etrafında toplanan kişiler 1877’de etkinliklerini Pencap’a taşır. O burada Avrupa eğitimi almış ancak kendisini bu eğitime kaptırmayan gençler arasında düşüncelerini kabul edecek ve yayacak daha istekli öğrenciler bulur. Ārya Samāc en başından beri güçlü bir milli niteliğe sahip olması onun güçlü bir şekilde büyümesine neden olur. Nitekim 1941’de harekete katılanların sayısı yaklaşık iki yüz elli bine yaklaşır (Konow-Tuxen, 1949: 198-199). Hareketin kabul ettiği görüşler on ilke şeklinde sağlanır. Bu on ilkeyi kabul eden kişi Ārya Samāc hareketinin bir üyesi olur. Söz konusu prensipler şu şekildedir:

1. Tüm gerçek bilgi kaynağı Tanrı’dır.
2. Tanrı hakikatin, bilginin ve mutluluğun somutlaşmış halidir. O, merhametli, başlangıcı olmayan, her şeyi kapsayan, her şeyi bilen, ebedi, evrenin sebebi olan Tanrı’dır.
3. Gerçek bilginin vasıtası Vedalar’dır. Onları okumak, öğretmek, vaaz etmek tüm Āryanların en önemli görevidir.
4. Hakikati kabul etmeye ve hakikat olmayan şeyden vaz geçmeye hazır olunmalı. Gerçek, kabul edilmeli ve yol gösterici ilke haline gelmelidir.
5. Her şey *dharmaya* göre yani neyin doğru neyin yanlış olduğunu düşündükten sonra yapılmalıdır.
6. Hareketin (Ārya Samāc) amacı dünyaya iyilik yapmak bir başka ifade ile fiziksel, sosyal, entelektüel ve ahlaki koşulları iyileştirerek dünyaya fayda sağlamaktır.
7. Herkese sevgiyle ve onların hak ettiğine göre adaletle davranılmalıdır.
8. Cehalet kaldırılmalı ve bilgi yayılmalıdır.
9. Hiç kimse kendi kişisel gelişimiyle yetinmemeli, herkesin ilerleyişini kendisininmiş gibi saymalıdır.
10. Herkes kendini sosyal ve tüm yararlı kurallara uymaya mecbur olarak görmelidir (Upadhyaya, 1940: 6; Mal, 1962: 214-222; Chisholm, 1910-1911: 713).

3. Satyārth Prakāṣaḥ

Öze dönüşü ve Veda öğretilerinin evrenselliğini savunan ve bu öğretileri yaymaya çalışan Dayānanda Sarasvatī'nin Vedāṅgalar, Ṛgveda ve Yacurveda hakkında yazdıkları eserler başta olmak üzere toplamda yetmişden fazla eser kaleme alır. Bu eserlerin içinde Śāstrārtha Kāsi (1869), Śāstrārtha Hugli (1873) gibi münazara bildirileri ile Riṣi Dayānada Sarasvatī Ke Patra Aur Vicñapanam Ke Pariṣit gibi mektupları da bulunmaktadır (Garg, 1984: 108-114.) "Arya SamācKke Niyam Aur Upniyam" (1974), "Āryodeṣya Ratna Māla" (1877), "Sandhyā" (1863), "Bhāgavata Khaṇḍanam" (1864), "Advaita Mat Khaṇḍanam" (1870) gibi eserleri onun görüşlerini göstermesi açısından önemlidir. Ancak Dayānanda Sarasvatī'nin en yaygın olan ve diğer dinleri eleştirmesi açısından mühim olan başyapıtı Saryārth Prakāṣaḥ'tır.

Dayānanda ilk kez derslerini ve konferanslarını Benares'te Hindī olarak yapar. Ona Sanskrī'ten Hindī'ye geçişi sorulduğunda o, *paṇḍit*lerin konuşmalarını yanlış yorumlaması şeklinde cevap verir. Benares'in başkan yardımcısı ondan öğretilerini bir kitap şeklinde düzenlemesini ister. Onun bu önerisi ile kendi gücüyle aşkın olan kişisel bir yaratıcıya inanan Dayānanda pek çok soru özellikle de Tanrı ile dünya hakkında olanları cevaplamak için 1874'te öğretilerini yazar. Yaklaşık dört yüz yedi sayfadan oluşan eser 1875'te Benares'te Star yayınevinden Saryārth Prakāṣaḥ isminde basılır (Garg, 1984: 46-47; J.T.F, 1978: 60). Bil fiil Dayānanda tarafından yazılan bu eserin son iki bölümü yani Hıristiyanlık ve İslam'a karşı yönelttiği eleştiriler yayıma gecikeceğinden dâhil edilmez. Daha sonra Ārya Samāc tarafından güvenilir, doğru kabul edilen, son iki bölümü içeren ve tekrar düzenlenen ikinci baskısı 1882'de yayımlanır (Garg, 1984: 46-47). Yaklaşık yirmi üç farklı dile çevrilen eser Dayānanda Sarasvatī'nin düşüncelerinin ve eski Ārya inancının özeti niteliğindedir. O kitabının başında bu eseri kaleme almasının amacının yaygın olan Veda yazıtlarının doğru yorumunu vermek, neyin doğru neyin yanlış olduğunu açıklamak olduğunu belirtir (Sarasvatī, 1908: 65).

Hakikat IşığI şeklinde tercüme edebileceğimiz Saryārth Prakāṣaḥ iki bölüm ve on dört alt başlıktan oluşmuştur. Birinci kısımda ilk on, ikinci kısımda ise son dört alt başlık yer almıştır.

Birinci bölümde yüce varlığın isimlerinin önemi açıklanmıştır. İkinci bölümde çocuk eğitimi, üçüncü bölümde öğrencilik hayatı (*brahmaçarya*), kuralların orijinal ve yapay bir listesi, kitaplar ve çalışma planı, dördüncü bölümde evlilik kurumu, aile hayatının (*grhastha*) görevleri incelenmiştir Beşinci bölümde münzevi hayat (*vanaprastha*) ve misyonerlik hayatı (*sanyastha*), altıncı bölümde kralların görevleri, yedinci bölümde Vedalar ve tanrı, sekizinci bölümde evrenin yaratılışı, korunması ve yıkımı ele alınmıştır. Dokuzuncu bölümde bilgi, cahillik, lanet, kurtuluş, onuncu bölümde ahlaki ve gayri ahlaki tutum ve davranışlar, buyrulmuş ve yasaklanmış yiyecekler hakkında bilgi verilmiştir. On birinci bölümde Hint inanışlarının doğru olmadığı anlatılmış ve reddedilmiştir. Kısaca kitabın on bir bölümü Āryavarta insanının dini yöntemleri ve gelenekleri üzerinde durmuştur. Modern Purāṇa öğretileri (mitolojik ve kozmolojik kitaplar) ve Tantralar (ritüelistik ve şeytani kitaplar) buraya dâhil edilmemekle birlikte bu kitapların içerdiği düşünceler çürütülmüştür.

On ikinci bölümde Çakrava dini yani materyalizmi, Buddhizm ve Caynizm eleştirilmiştir. Bu üç düşünce ateist olarak görülse de Çakrava dinî diğerlerinden daha çok

ateist görülmüştür. Caynizm ve Buddhizm aynı düşünceyi savunsa da aralarındaki farklılıklar bu bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Buddhizm ile ilgili bilgiler Dipabansha ve diğer kitaplardan alınmıştır. Caynizm'in ise Mūla Sūtra, Angalar, Upangalar, Cheda Sūtra, Kalpa Sūtra gibi otorite kabul ettikleri eserlere müracaat etmişlerdir.

On üçüncü bölüm Hıristiyan dinini tanımlar. Kutsal kitapları İncil üzerinden özel ve önemli tüm doktrinlerini ele alır.

On dördüncü bölüm İslam dinini detaylı bir şekilde tasvir eder. Kutsal kitapları Kuran üzerinden başlıca doktrinleri incelenir.

Yazar Purāṇalara, Cain kutsal kitaplarına, Kur'an'a, İncil'e ön yargı ile bakmadan ele aldığını belirtir. Ayrıca o, onların içinden doğru olan şeyleri kabul, yanlış olan şeyleri de reddettiğini de ifade eder. Bu dinlerdeki birkaç noksanlığı gösterdiğini, mantıklı bir kişinin doğru ve yanlış din arasında karşılaştırma yaparak hükme varabileceğini söyler. Dayānanda Veda dininin önemli doktrinlerinin bir özetini içeren Saryārth Prakāṣaĥ'da yer alan bir konunun doğru anlaşılması için de akankṣa (etkileycilik), yogina (uygunluk), āsatti (kullanım/deyim) ve tatparya (niyet) şeklinde ifade ettiği dört husus etrafında okunması gerektiğine işaret eder (Sarasvatī, 1908: 68-69).

SONUÇ

Her dini düşünce ve gelenekte olduğu gibi tarihi çok eskilere dayanan Hinduizm de dönemin sosyo-kültürel ve siyasi olaylarının etkilenmiştir. Bunun sonucunda Hinduizm kimi zaman heretik düşüncelere karşı kendi düşünlerini geliştirmiş kimi zaman da kendi içinden dine karşı yeni görüşler ortaya çıkmıştır. Söz konusu durum gerek Hindistan'ın kendi içinde bulunduğu ortamdan kaynaklandığı gibi başta İslam olmak üzere diğer dinlerin gelişinden kaynaklanmıştır. Özellikle 10. yüzyılda sofilerin Hindistan'a gelmesi ve Türk-İslam devletleri olarak isimlendirebileceğimiz yönetimler ile Hinduizm İslam ile etkileşim halinde olmuştur. Bununla birlikte 18. yüzyılda Hristiyan tüccarlar ve misyonerler hem yönetimde etkili olmaya hem de kendi dinlerini yaymaya çalışmıştır. Bu durum karşısında karşı Hinduizm'in içinden öze dönmeyi hedefleyen Brahmā Samāc, Prartana Samāc, Rama Kriṣṇa Misyon ve Ārya Samāc hareketleri ortaya çıkmıştır. Zikredilen hareketlerden Ārya Samāc, Dayānanda Sarasvatī önderliğinde 1875'te kurulmuştur. Kısa süre içinde Hindistan'ın pek çok yerinde etkili olan hareket Ortodoks Hindu dini geleneğini reform etmeyi çabalamıştır. Bunun için Veda kültürünü, değerlerini vurgulayan Gurukul eğitim sistemini kurmuştur. Dayānanda Sarasvatī hareketin düşüncelerinin daha iyi anlaşılması ve daha geniş kitleye ulaşması için Hindī dilinde eserler vermiştir. Bu eserlerden en önemlisi ise ekte örnekleri verilen Saryārth Prakāṣaĥ'dır (EK-1 ve EK-2). Bu eserin özelliği Hindu dini geleneğinin kuralları hakkında bilgi vermesinin yanında Buddhizm, İslam ve Hıristiyanlık gibi heretik olarak gördükleri dinleri eleştirmesidir. Bu dinler hakkında yorumlar yapılırken ele aldığı din hakkındaki bilgiler şifahi ve gördüklerinden yola çıkılarak yapılmış olsa da Hindular nezdinden diğer dinlerin nasıl anlaşıldığını göstermesi açısından önemlidir.

EK-1

२ और ईश्वर ने कहा कि उंजियाला होवे और उंजियाला हो गया। और ईश्वर ने उंजियाले को देखा कि अच्छा है।

४।। १। आ० ३। पर्व-

2. *Ve Tanrı dedi: Işık olsun ve ışık oldu. Ve Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü...*

Tekvin 1.3-4.

समीक्षक (Dayānanda Sarasvatī)- क्या ईश्वर की बात जड़स्वरूप उंजियाले ने सुन ली? जो सुनी हो तो इस , समय भी सूर्य और दीप अग्नि का प्रकाश हमारी तुम्हारी बात क्यों नहीं सुनता? प्रकाश जड़ होता है वह कभी , किसी की बात नहीं सुन सकता। क्या जब ईश्वर ने उंजियाले को देखा तभी जाना कि उंजियाला अच्छा है? पहिले नहीं जानता था? जो जानता होता तो देखकर , अच्छा क्यों कहता? जो नहीं जानता था तो वह ईश्वर ही नहीं । , इसीलिए तुम्हारी बायबिल ईश्वरोक्त और उस में कहा हुआ ईश्वर सर्वज्ञ नहीं है ।।२।।

Eleştirmen (Dayānanda Sarasvatī): Işığın kaynağı Tanrının sözünü duydu mu? Duyduysa kandilin, güneşin, ateşin ışığı bizim dediklerimizi neden duymuyor? Işık kaynaktır/maddedir. O hiç kimsenin sözünü duyamaz. Tanrı onu gördüğünde ışığın iyi olduğunu bildi mi? Önceden bilmiyor muydu? Eğer biliyorsa gördükten sonra neden iyi dedi? Eğer bilmiyorsa o zaman Tanrı olamaz. Bu nedenle senin İncil'in Tanrı tarafından söylenmedi. Orada söylenen Tanrı her şeyi bilen değildir.

३ और ईश्वर ने कहा कि पानियों के मध्य में आकाश होवे और पानियों को पानियों से विभाग करे।। तब ईश्वर ने . आकाश को बनाया और आकाश के नीचे के पानियों को आकाश के ऊपर के पानियों से विभाग किया और ऐसा हो गया।। और ईश्वर ने आकाश को स्वर्ग कहा और सांज्ञ और बिहान दूसरा दिन हुआ।।

पर्व० २। आ० ६। ७। ८

3. *Tanrı, "Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın" diye buyurdu. Ve öyle oldu. Tanrı gök kubbeyi yarattı. Kubbenin altındaki suları üstündeki sulardan ayırdı. Tanrı kubbeye "Gök" adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ikinci gün oluştu.*

Tekvin 1.6-8.

समीक्षक (Dayānanda Sarasvatī)- क्या आकाश और जल ने भी ईश्वर की बात सुन ली? और जो जल के बीच में आकाश न होता तो जल रहता ही कहाँ? प्रथम आयत में आकाश को सृजा था पुनः आकाश का बनाना व्यर्थ , यह कहना , फिर ऊपर को स्वर्ग है , हुआ। जो आकाश को स्वर्ग कहा तो वह स्वव्यापक है इसलिए सर्वत्र स्वर्ग हुआ व्यर्थ है। जब सूर्य उत्पन्न ही नहीं हुआ था पुनः दिन और रात कहां से हो गई? ऐसी ही असम्भव बातें आगे की आयतों भरी हैं।।३।।

Eleştirmen (Dayānanda Sarasvatī): Gök ve su Tanrının konuşmasını duydu mu? Göğün arasında su olmasaydı nerde olacaktı? İlk dizede Tanrı göğü yarattı sonra onu tekrar yaratması anlamsız. Göğü sema olarak adlandırdı ise o her yeri sarar. Bu nedenle gök her yerdedir. Sonra o yukarıdadır demek gereksizdir. Güneş yaratılmadıysa tekrar gündüz ve gece nasıl oldu? Böyle imkânsız ifadeler daha sonraki ayetlerde de bulunur.

EK-2

सब स्तुति परमेश्वर के वास्ते है जो परवरदिगार अर्थात् पालन . करनेहारा है सब संसार का। क्षमा करने वाला दयालु है।।

१।२मं०१। सि०२। सूरतुल्फातिहा आयत

2. *Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.*

Fatiha Suresi 1.2.

समीक्षक (Dayānanda Sarasvatī)- जो कुरान का खुदा संसार का पालनेहारा होता और सबपर क्षमा और – तो अन्य मत वाले और पशु आद ,दया करता होताि को भी मुसलमानों के हाथ से मरवाने का हुक्म न देता। जो क्षमा करनेहारा है तो क्या पापियों पर भी क्षमा करेगा? और जो वैसा है तो गे लिखेंगे कि “ काफिरों का क़तल करो” अर्थात् कुरान और पैगम्बर को न मानें वे काफिर हैंऐसा क्यों कहता ,? इसलिये कुरान ईश्वरकृत नहीं दीखता।।२।।

Eleştirmen (Dayānanda Sarasvatī): Kur'an'ın Tanrısı tüm yaratılanların koruyucusu, bağışlayıcısı, herkese merhametli ise o diğer dinlerdeki insanları ve hayvanları Müslümanlara öldürmeyi emretmez. O bağışlayıcı ise günahkârları da bağışlayacak mı? Eğer yaparsa neden kâfirleri (Kur'an ve peygambere inanmayan) öldürün diyor. Bu nedenle Kur'an Tanrı'nın işi görülmez.

३ मालिक दिन न्याय का।। तुझ ही की हम भक्ति करते हैं और तुझ ही से सहाय चाहते हैं।। दिखा हमको सीधा . रास्ता।।

५।। ४। १। आ०३। मं० १। सि० १। सू-

3. *O, rahmândır ve rahîmdir. Ceza gününün mâlikidir. Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız. Bize doğru yolu göster.*

Fatiha Suresi 3-6.

समीक्षक (Dayānanda Sarasvatī) - क्या खुदा नित्य न्याय नहीं करता? किसी एक दिन न्याय करता है? इससे तो अँधेर विदित होता है। उसी की भक्ति करना और उसी से सहाय चाहना तो ठीक है परन्तु क्या बुरी बात का , भी सहाय चाहना? और सूधा मार्ग एक मुसलमानों ही का है वा दूसरे के बुराई की ओर का तो नहीं चाहते ? यदि भलाई सबकी एक है तो ,तो फिर मुसलमानों ही में विशेष कुछ भी न रहा और जो दूसरों की भलाई नहीं मानते , ३।। पक्षपाती हैं।।

Eleştirmen (Dayānanda Sarasvatī): Tanrı her zaman yargılamaz mı? O belirli günlerde mi yargılar? Ona ibadet etmek, ondan yardım istemek doğrudur. Onlar kötü sözler/işler için de yardım isteyecek mi? Neden Müslümanlar doğru yolu kabul etmesin? Bu yol onların sevmediği kötülüğe yol açar mı? Eğer iyilik bir bütünsel Müslümanlar içinde özel bir şeyler yoktur. Eğer onlar diğerlerinin iyiliğini istemez ise taraflı olurlar.

KAYNAKÇA

- Garg, Ganga Ram (1984). *World Perspectives on Swami Dayananda Saraswati*, Foreword by Kenneth W. Concept, Jones, New Delhi: Publishing Company.
- Hopkins, Thomas J. (2005). "Dayananda Saraswati", *Encyclopedia of Religion*, Ed. Lindsay Jones. USA: Thomson Gale.
- J.T.F, Jordens (1978). *Dayananda Saraswati: His Life and Ideas*. Delhi: Oxford Universitesi Press.
- Klostermaier, Klaus (2003). *A Concise Encyclopedia of Hinduism*. England: Oneworld Publications.
- Konow Sten- Tuxen, Poul (1949). *The Religions of India*. Copenhagen: G.E.C. Gad Publisher.
- Mal, Bahadur (1962). *Dayanand*. India: Dev Dutt Sastri.
- Rai, Lajpat (1915). *The Arya Samaj*. London: Green And Co.
- Salmond, Noel A. (2004). *Hindu Iconoclasts*,. Canada: Wilfrid Laurier University Press.
- Sarasvatī, Dayānanda (1908). *Saryārth Prakāṣaḥ*. (Trans. Durga Prasad). Lahore: Vircanand Press.
- Sarasvatī, Dayānanda (2005). *Saryārth Prakāṣaḥ*. Acmer: Vaidik Pustakalay.
- Sharma, Pandit Vishnun Lal (1912). *The Arya Samaj*. Allahabad: Indian Press.
- The Encyclopedia of Britannica*. (1910-1911). (ed. Hugh Chisholm) Vol. II, New York: Cambridge University.
- Upadhyaya, Ganga Prasad, (1940). *The Origin, Scope and Mission of The Arya Samaj*, Allahabad: Arya Samaj.
- Werner, Karel (2005), *A popular Dictionary of Hinduism*, UK: Curzon Press.